

ડૉ. મુકુલ મનોહરલાલ ચોકસી : તેમનો જન્મ ઈ. સ. ૧૯૫૯માં સુરત શહેરમાં થયો હતો. તેઓએ એમ.બી.બી.એસ સાથે ડી.પી. એમ. ની ડિગ્રી મેળવી છે. હાલમાં તેઓ સાઈકીઆટીસ્ટની પ્રવૃત્તિ કરી રહ્યા છે. વ્યવસાયે ડૉક્ટર હોવા છતાં તેઓનું પદ્યસાહિત્ય વિપુલ અને વિવિધતા ભર્યું છે. તેમના કાવ્યોમાં તેમણે હૃદયની ઊર્મિઓને વાચા આપી છે.

તેમનાં ‘તાજ કલમમાં એ જ કે’, ‘ગઝલ - સંગ્રહ ૨૦૦૧’ ને ગુજરાતી સાહિત્ય અકાદમી દ્વારા પારિતોષિકો પ્રાપ્ત થયાં છે.

સૂર કૃતિનો - પ્રસ્તુત ગીતમાં કવિએ ભગવાન પાસે દીકરો માગવાની વાત કરી છે. દીકરો માગવા પાછળ વંશવેલો વધારવાની કે વૃદ્ધાવસ્થાના આધારની ઈચ્છા નથી. બહેનને ભાઈ મળે, તેને રાખડી બાંધે, તેમજ પારકી દીકરી વહુ બનીને આવ્યા પછી તે પણ પોતાની દીકરી બને એવી ઈચ્છા છે. પારકી દીકરી પોતાને માતા-પિતા ગણશે અને પોતાનું જીવન અમારી સાથે જોડશે એવી મનોભાવના અહીં વ્યક્ત થઈ છે. પરાઈ દીકરી તેનું કુટુંબ છોડીને અમારા કુટુંબનો એક ભાગ બનશે, આવી પળના સાક્ષી બનવા માટે કવિ દીકરો માગે છે. ટૂંકમાં, દીકરાની માગણી દ્વારા પરાઈ દીકરીને પોતાની કરવાની કવિની ભાવના આ કાવ્યમાં વ્યક્ત થઈ છે.

બધા ભગવાન પાસે દીકરો આ જગમાં માગે છે
જીવન દીકરા વિના કેટલાયને બહુ ખાલી લાગે છે
સમુદ્રને વંશવેલા વિસ્તરે એવી અપેક્ષા છે
કોઈકને પાછલી ઉંમરની એકલતાની ચિંતા છે
નથી આધાર કે વિસ્તારની ઈચ્છા મને ઈશ્વર!
હું તારી પાસે દીકરો માંગુ છું બહુ જુદા કારણસર
કે મારી લાડલી દીકરીને મળશે સાથ ભાઈનો
ને એની રાખડી અજવાળશે એક હાથ ભાઈનો
હશે દીકરો તો પરણીને વહુને લાવશે ઘરમાં
કોઈ કોડીલી કન્યા આવશે અમ સહુના જીવતરમાં
અમારા ખોળામાં ઊછરેલ વ્હાલા બાળકો સઘળા
અમે પોતે ઊછેર્યા હોવાથી બહુ લાગશે વ્હાલા
પરંતુ પારકા ઘરમાં જે ઊછરી છે તે કન્યા પણ
અચાનક એક બે ક્ષણમાં બની જશે અમારુ જણ
નથી તો પણ એ અમને પોતાના માતા પિતા ગણશે
જીવન આખું અમારી જિંદગીના પોતમાં વણશે

કોઈ વેલી ઊખેડાઈ બીજા કૂંડામાં પાંગરશે
જગતમાં આવી ઘટનાનો કોઈ જોટો નહીં જડશે
બનું સાક્ષી હું આવી પળનો એટલા માટે હે ઈશ્વર !
જો દીકરો દે મને તો માત્ર દેજે આ જ કારણસર

● માર્ગદર્શક સ્તંભ ●

કાવ્યનો પ્રારંભ કરતાં પહેલાં આપણા સમાજમાં પ્રવર્તેલા દીકરો અને દીકરી વચ્ચેની સમાનતા અને તફાવતની વર્ગમાં વાત કરવી. કન્યા પ્રત્યેના ભેદભાવને કેવી રીતે દૂર કરવા તે વિષે વિદ્યાર્થીઓ સાથે ચર્ચા કરવી. સ્ત્રી-પુરુષ સમાનતાના કિસ્સાઓની જાણકારી આપી બંનેના મહત્ત્વ વિષે પ્રશ્નોત્તર પૂછી વિદ્યાર્થીઓના મંતવ્ય જાણવા. સમાનતાનો ભાવ કેળવાય તેવા સંદેશ સાથે કાવ્યને ગતિ પ્રદાન કરવી.

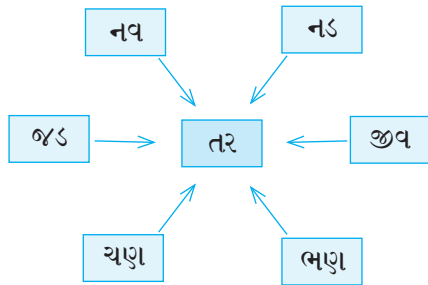
સ્વાધ્યાય

સ. ૧ નીચેના શબ્દો માટે કાવ્યમાં વપરાયેલા શબ્દો શોધો.

(૧) સહકાર	-	_____
(૨) બધા	-	_____
(૩) ગોદ	-	_____
(૪) જોડ	-	_____
(૫) એકાએક	-	_____
(૬) જીવન	-	_____
(૭) વિકસવું	-	_____
(૮) ભગવાન	-	_____

સ. ૨ 'તર' પ્રત્યય લગાવી શબ્દો બનાવો.

સ. ૩ ઉદાહરણ મુજબ ક્રિયાપદનું રૂપ બનાવી ખાલી જગ્યા પૂરો.

દા. ત. : અમે પોતે ઊછેર્યા (હોવું) હોવાથી બહુ લાગશે બ્લાલા

- (૧) તેઓના (જવું) _____ ઘર લાગે છે ખાલી ખાલી.
- (૨) સંગીતનો રિયાજ (કરવું) _____ તેમાં સિદ્ધિ મળે છે.
- (૩) ઈશ્વર પાસે (માગવું) _____ બધું જ મળી જતું નથી.
- (૪) દૂધમાં સાકર (ભેળવવું) _____ તે મીઠું લાગે છે.
- (૫) ઘરનું ખાવાનું (ખાવું) _____ સ્વાસ્થ્ય સારું રહે છે.

સ. ૪ નીચેના શબ્દોને વાક્યમાં વાપરો.

ઘટના , જિંદગી , ક્ષણ , આધાર , અપેક્ષા

સ. ૫ કોષ્ટકમાંથી શોધીને લખો.

દા. ત. દિવસ × રાત

	વ	હા	લા	જ
દવલા ×	શ	અ	જ	ત
ભરેલું ×	પા	પે	તી	પા
આગલી ×	ર	ક્ષા	ન	છ
પોતાનાં ×	કાં	ર	ખા	લી

સ. ૬ યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરી ખાલી જગ્યા પૂરો.

- (૧) કે મારી લાડલી દીકરીને મળશે સાથ _____ .
અ) માબાપનો આ) બહેનનો ઈ) ભાઈનો
- (૨) પરંતુ _____ ઘરમાં જે ઊછરી છે તે કન્યા.
અ) પારકા આ) પોતાના ઈ) ભાઈ
- (૩) કોઈકને પાછલી ઉંમરની _____ ચિંતા છે.
અ) વૃદ્ધાવસ્થાની આ) એકલતાની ઈ) ઘડપણની

સ. ૭ યોગ્ય રીતે જોડો.

(અ)	(બ)
(૧) હશે દીકરો તો પરણીને	(૧) કોઈ જોટો નહીં જડશે
(૨) જગતમાં આવી ઘટનાનો	(૨) અમ સહુના જીવતરમાં
(૩) બધા ભગવાન પાસે દીકરો	(૩) વહુ લાવશે ઘરમાં
(૪) કોઈ કોડીલી કન્યા આવશે	(૪) આ જગમાં માગે છે.

સ. ૮ કોણ તે લખો.

- (૧) લાડલી દીકરીને સાથ આપનાર _____
(૨) સહુના જીવતરમાં આવનાર _____
(૩) દીકરો પરણીને લાવશે _____
(૪) ખોળામાં ઉછરનાર _____
(૫) પારકા ઘરમાં ઉછરનાર _____

સ. ૯ પ્રસ્તુત કાવ્યનો ભાવાર્થ તમારા શબ્દોમાં લખો.

સ. ૧૦ સમાસનો વિગ્રહ કરી પ્રકાર લખો

	વિગ્રહ	પ્રકાર
માતાપિતા -	_____	_____
સુખદુઃખ -	_____	_____
શાકભાજી -	_____	_____
જીવનમૃત્યુ -	_____	_____

સ. ૧૧ સંધિ.

ન્યાય + આલય = ન્યાયાલય

સૂર્ય + = સૂર્યોદય

સદા + એવ =

ઈતિ + આદિ =

★ દીકરીઓ સાથે થતા ભેદભાવ વિશે ચર્ચા કરો. તે દૂર કરવાના ઉપાય જણાવો.

પ્રકલ્પ

‘બેટી બચાવો, બેટી ભણાવો’ વિષયને ધ્યાનમાં લઈ સ્લોગનો તૈયાર કરી વર્ગમાં લગાડો.

લેખન કૌશલ્ય

નિબંધ લેખન

નિબંધ એ ગદ્ય સાહિત્ય સ્વરૂપનો એક પ્રચલિત અને અગત્યનો પ્રકાર છે. નિબંધ કોઈપણ વ્યક્તિના ભાવવિશ્વને અને કલ્પનાને સાકાર કરે છે. કાવ્યાત્મક ભાષા, કલાત્મક રજૂઆત અને હૃદયના ઊંડાણની લાગણીના ભાવની રજૂઆત નિબંધમાં થાય છે.

નિબંધના પ્રકારો :

- (૧) વર્ણનાત્મક
- (૨) કલ્પનાત્મક
- (૩) આત્મકથનાત્મક

નિબંધ લખતી વખતે....

- મનગમતો વિષય પસંદ કરો.
- માહિતી એકઠી કરો.
- સુઘડ ફકરાઓમાં રજૂઆત
- સરળ ભાષામાં રજૂઆત
- જોડણી, વિરામચિહ્નો, કહેવતો, રૂઢિપ્રયોગોનો કુનેહપૂર્વક ઉપયોગ
- નિબંધ ત્રણ વિભાગમાં હોય છે.

(૧) પ્રારંભ કે પ્રસ્તાવ (૨) મધ્ય (૩) અંત. આ ત્રણે વિભાગનું લખાણ પ્રમાણસર હોવું જોઈએ. પ્રારંભ આકર્ષક હોય તો તે વાંચનારના મન પર સારી છાપ ઉપજાવે છે. તેવી જ રીતે અંત ટૂંકો - લેખકના અભિપ્રાય અને નિબંધના વિષયવસ્તુ સાથે સુસંગત હોવો જોઈએ.

- નિબંધ શરૂ કરતાં પહેલાં એ અંગેના મુદ્દાઓ વિચારી તેને ટાંકી લેવા જોઈએ. નક્કી કરેલા દરેક મુદ્દા માટે યોગ્ય ફકરા પાડવા જોઈએ.

મને આવેલું સ્વપ્ન

ગઈકાલે એક સામાયિકમાં ચંદ્રલોક પર માનવવસ્તીનો લેખ વાંચી મારા મનમાં જાતજાતના તરંગો ઊઠ્યા. આખો દિવસ એ વિચારો મનમાં ધૂમ્મા કરતા હતા. એ જ વિચારો કરતા કરતા હું સૂઈ ગયો.

એક દિવસ હું અગાસીમાં બેઠો હતો. ત્યાં પાસેના એક મેદાનમાં એક અવકાશયાન ઊતર્યું. થોડી જ વારમાં આ અવકાશયાનમાંથી એક સુંદર પરીને બહાર નીકળતી મેં જોઈ. પરી હળવે હળવે મારી પાસે આવી અને મને પ્રેમથી પૂછ્યું, “ભાઈ અનિલ, કેમ છે ? તારે ચંદ્રલોક જોવો છે ? ચાલ, મારી સાથે ત્યાંની અજબ-ગજબની દુનિયા હું તને બતાવીશ.” મેં કહ્યું, “તું કોણ છે ?” તેણે કહ્યું, “હું સોનપરી છું. મારી સાથે આવીશ ?”

સોનપરીની વાત સાંભળી હું આનંદમાં આવી ગયો. મેં કહ્યું, “હું આવું તો ખરો પણ મને પાછો અહીં મૂકી જઈશ ને?” પરીએ હા પાડી. હું જલ્દી જલ્દી ઘરમાં ગયો. બાને વાત કરી. પહેલા તો બાએ આનાકાની કરી. પણ પછી રાજી થઈ ગઈ. બધાની અનુમતિ લઈ હું નીકળ્યો. પરીએ મને અવકાશયાનમાં પહેરવા માટેના કપડાં આપ્યાં. હું એ પહેરીને સજ્જ થયો.

હું બાને પગે લાગ્યો. પરીએ મને અવકાશયાનમાં બેસાડ્યો. અવકાશયાન ઊડ્યું. તે ઊંચે ને ઊંચે જવા લાગ્યું. ઊંચેથી પૃથ્વી મને ચંદ્ર જેવી નાની લાગી. અવકાશયાન ચંદ્રલોક પર ઊતર્યું. અમે એમાંથી બહાર આવ્યાં. પરીનો કેટલો સુંદર મહેલ હતો ! પરીએ મને આખો મહેલ બતાવ્યો. પછી અમે જમવા બેઠા. ભોજનની સામગ્રી જોઈ મારા આનંદનો પાર ન રહ્યો.

ત્યારપછી મેં પરી સાથે ચંદ્રલોક જોયું. એ નગરની શોભા જોઈને હું આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયો. ખૂબ અદ્ભુત દુનિયા હતી એ ! ત્યાં એક રંગબેરંગી ફૂલોનું ઝાડ જોયું. મેં એક ડાળી નમાવી એટલે ત્યાં તૂટીને પડી. હું ગબડી પડ્યો. ગબડી પડતાં જ મારી આંખો ઊઘડી ગઈ. જોયું તો હું મારા ઘરમાં જ હતો. ઊંઘમાં પલંગ પરથી ગબડી પડ્યો હતો.

મારા મોંમાંથી ઉદ્ગાર સરી પડ્યો, “અરે, સ્વપ્ન ? પણ કેવું અદ્ભુત સ્વપ્ન !”

કહેવતો

- કૂવામાંનો દેડકો
- ખાડો ખોદે તે પડે
- ગાજ્યા મેલ વરસે નહિ
- ઘી ઢોળાયું તો ખીચડીમાં
- ચેતતા નર સદા સુખી
- ડુંગરા દૂરથી રળિયામણાં
- ઢોલ વાગે ઢાંક્યો ન રહે
- તરત દાન ને મહાપુણ્ય
- દયા ડાકણને ખાય
- દેશ તેવો વેશ
- બોલે તેના બોર વેચાય
- ભેંસ આગળ ભાગવત
- એક પંથ ને દો કાજ
- સંપ ત્યાં જંપ
- યથા રાજા તથા પ્રજા
- છાશમાં માખણ જાય ને વલુ ફૂવડ કહેવાય.
- જાગ્યા ત્યાંથી સવાર.
- ઝાઝા હાથ રળિયામણા
- ટાઢે પાણીએ ખસ જાય.
- ઠોઠ નિશાળિયાને વતરણાં ઝાઝા
- ધીરજનાં ફળ મીઠાં
- નમે તે સહુને ગમે
- પારકી આશ સદા નિરાશ
- ફરે તે ચરે, બાંધ્યો ભૂખે મરે
- બાવાના બેય બગડ્યાં

સર્વ ખુશી આપવામાં છે - લેવા તથા માગવામાં નથી.

